

היחס הנכון לבני התקופות הקודמות לנו

אחת הטעויות בה"א הידיעה בלימוד הנ"ך היא ההשקפה על הדמויות אשר בו כמושגים של בני אדם כערכינו, וכך אנו שופטים אותם, ומביעים את "הבנתנו" ל"רגשותיהם". אין אני מדבר כלל מדעות האפיקורסים אשר הורידו את ערכם בכלל לאנשים שפלים ח"ו וכו' ר"ל. אלא דווקא על בני דורינו, אשר מתוך "הערכה עמוקה לקדמונינו" מדברים על הצדיקים שבהם כאנשים צדיקים גדולים מאד, ואפילו, במקרה הטוב, בדרך כלל מדמים אותם לאיזה גאון עולם וצדיק מוכר. אך הרשעים, הגויים, וסתם אנשים "בינוניים" "מן השורה" - ודאי שכמעט ואין בינינו לבינם ולא כלום, ואין חל עליהם הכלל של "ראשונים כמלאכים". וממילא אין רואים צורך בלימוד סוגיותיהם של עמים מסויימים, או דמויות כביכול "חסרות צבע" מסויימות.

עריין מה שכתב רבינו משה חיים לוצאטו בספר "דעת תבונות" (סימן ע"ה בהוצאת רבי חיים פרידלנדר זצ"ל):

ועתה תראי סיבוכו של עולם, ומה בין דרין קדמאין לדרין בתראין... בכל דור ודור העולם הסר והולך... כי הראשונים היו קרובים יותר אל החכמה, ומתעלים אל השכל, והאחרונים רחוקים יותר אל השכל, ונשקעים בדברי הגופניות והטבע הלז...

ותראי, שזה הוא מה שקרה לאדם מתחילה, ולזרעו אחריו כיום הזה; כי בהיות שהלכו אחרי עיניהם, והשליטו הגוף ולא הנשמה, על כן גם הקב"ה הלך עמם בהסתר פנים. ולאדם אמר מתחילה: "בזיעת אפיך תאכל לחם", ומן היום ההוא והלאה "כל עמל אדם - לפיחו, וגם הנפש לא תמלא" והרי החכמה הלכה תדיר ונסתלקה מבני האדם.

וזוה כלל גדול: בגבול אשר הוגבל בו שכלו - כך הם מחשבותיו של אדם ותאוותיו. הלא תראי - הנער הקטן לא יכיר מה היא החכמה, ולא יתאוה אליה כלל, אלא אדרבא, כל תינוק בורח מבית הספר, ולא יחשוב כי יש טוב כי אם ההבלים אשר הוא מתעסק בהם; וברבות דעתו ונרחב גבולו, ישוב להתאוות דברים מתוקנים יותר, ועל דרך זה לפי כל עילוי.

כך הוא לכללות המין האנושי - כשהיה שכלם מושפע מהארה רבה, לא היו מוצאים קורת רוח אלא מן החכמה, וממה שהוא טוב באמת; וכשאינן שכלם מושפע, אינם מכירים לדבר טוב אלא הבלי הארץ הלזו.

הרמח"ל מבאר כאן, כי הדורות יורדים באופן כללי מדור לדור, כאשר מתחילה אמנם היו הרוחניות והגשמיות בהשוואה אחת ושיעור אחד, כאשר אין כח לחומר להתגבר על הרוח בשום אופן. אולם מן הרגע אשר חטא אדם הראשון ו"נתקלל" כי יחל מעתה על כרחו להתעסק בגשמיות במאמץ גדול ולהשקיע עצמו בכך - ניתן כח לגשם להתגבר בעולם. ומעתה מכיוון שאין שייכות כלל כמעט כי האדם יוכל להתקיים ללא השתדלות גשמית, העולם כולו על כרחינו יורד מטה, והעולם מתגשם והולך, מתרחק והולך מ"אור השכל". עובדה זו נוגעת לכל באי עולם כפיכחל באופן ומהלך טבעי, מן הצדיק הגדול ביותר ועד העם הארץ הנאלח ביותר.

יצא, אם כן, כי אם נבוא חשבון, הרי כל דור הוא שונה באופן מהותי מקודמו; יותר חומרי, קרי: פחות "מעניין" אותו עניינים אשר הנשמה תלויה בהם, רוחניות תופס פחות ופחות מקום במעייניו, ו"אידיאלים" הופך להיות יותר ויותר עניין לספרים ובעלי מקצוע בלבד, ואוירת ה"עזוב, הכל אינטרסים" שולט יותר ויותר בכיפה. וזה דבר אשר הנסיון יעידנו ודאי. בדבר זה אין חילוק כלל בין עובד ה' לבין מי אשר לא עבדו.

מעשה, ככל אשר נרחיק בדורות, יקשה עלינו יותר ויותר לתרץ מעשים, החלטות או רעיונות אשר קרו בדברי ימי העמים כ"נגיעות" גסות של תאוות בצע ושלטון פשוטות גרידא, אלא על כרחינו נאלץ להחליף חושים לבאר מהי השיטה אשר הניעה כל מהלך, ומאיזה טעם נעשה כל מעשה.

אין ברצוני לומר כי טבע האדם היה שונה וכי פעם לא נתאוו כי אם חשבו. אך כעין אשר רואים אפילו בימינו כי אף פעם לא תמצא רוצח או גנב וכיו"ב אשר יבצע פשעו - "לשמה", אלא כולם יש להם בכל הרצינות "אידיאל" פרטי או כללי ה"מצדיק" את מעשיהם הנתעבים; אמנם היום הרעיון הולך ונעשה גם יותר ויותר כי עצם סיפוק התאוה היא גופא ההצדקה ר"ל, וסתם כך קילוף המעטה המפריד בין ההצדקה לסיבה האמיתית נעשה קל יותר, אך על כל פנים ודאי שאם נקח את טבע הדורות אחרונת, הרחק הרחק אל עבר "אור השכל", תהפך שם ה"ההצדקה" - לחכמה העמוקה של הבנתו של אריסטו או פרעה מלך מצרים שר"י - ואם התורה מדברת מהם, אין ספק כלל כי הדברים, או לכה"פ הפרכתם הנם תורה גמורה וצריכים תלמוד: **אין "סתם" רשע ואין "סתם" מעשה. כל אמירה היא סוגיא, כל אדם המוזכר בתנ"ך הוא מערכת של עומק אין חקר.**

תקופות כאלו אינם בהשגתנו כלל, ואינם שייכים אלינו כי אם לידיעתנו גרידא, בכואינו ללמוד תורה. והנה הדברים קל וחומר בן בנו של קל וחומר - מה לרשעי אומות העולם כך, לרשעי ישראל על אחת כמה וכמה. ואם לרשעי ישראל כך - הרי לנו כי הצדיקים ודאי מחייבים עמל אין קץ לבאר כל נקודה ונקודה אשר מקוצר השגתנו נראית לנו כ"עמומה"!

בזאת אביא לפני המעיין החביב את דברי קדוש ישראל אדמו"ר **הג"ר שמשון דוד פינקוס זצ"ל**, אשר מאלפינו בינה בכל ענייני העבודה ומאיר עינינו, ובלעדיו הרי רוב רובינו כסומים בארובה, ואף בסוגיא יסודית זו בהשקפת התורה הניף קולמוסו ואף התעתד להוציאו לאור עולם כיחבור שלם לזכות בו את הרבים, אלא דמסיבות הכמוסות עמו לא אסתעייא מילתא, וכיוון שנקטף מעמנו ביום המר והנמהר ערב ליל בדיקת חורים וסדקים תש"ס, לא זכינו שיברך על המוגמר. אך הרבה פנינים בעניינים האלו נותרו בידינו, וכמה מהם שנדיבות לב המשפחה התירה לפרסום מובאים כעת לפניכם, קראו ותחי נפשכם.

(א)

הנה נראה שכל הענין עומד על בירור יסוד אחד פשוט, והוא, ראובן שפוגש את חברו שמעון ואומר לו שלום, וכן הוא משיבו שלום, נחשוב לרגע מי המה המדברים כאן, למי הוא אמר שלום ולמי הוא החייחם, האם לגופו של חברו או אל נפשו.

והנה בספר שערי קדושה למהר"י ז"ל פותח במילים אלו, נודע אל בעלי מדע כי גוף האדם אינו האדם, אבל הוא ענין לבוש אחד מתלבש בו נפש השכלית אשר הוא האדם עצמו בעורו בעוה"ז, יעו"ש. וזה באמת פשוט מאד למי שמתבונן בזה קצת, שה"אני" של האדם אינו גופו, אלא הוא

האישיות שבתוך הגוף, ואמנם ברורה האחרותם שירדו אנשי העולם והתקדשו ביותר אל עניי הגוף, נשכה יסוד זה מאד, ונדמה לרוב העולם שהגופים הם המה עצם בני האדם, והטעות הזו ניכרת ביותר בשיטות הנהגות כיום בעולם כולו, כמו הדימוקרטית, המבטלת כל מושג של מלכות וממשלה, וכבר אין עבדים בעולם המודרני שלנו, שהכל בנוי על ההנחה שכל בני האדם נבראו בשווה. ומהיכן באה תפיסה זו, מפני שבגופים באמת כל בני האדם שווים הם, ואין האחד מסכים שזולתו ימשול עליו, וכי מפני שעורי שתור ושל חברי לבן זה יעשה אותי משועבד אליו בהכלית השעבוד, וכן אין היום המושג האמיתי של מלך, שבאמת למה הוא ראוי למלוך יותר ממני, ואיזו גדולה ומעלה יש בתוכו שדוקא הוא ראוי למלוך, ורק מפני שהמדינה מוכרחה שיהא לה מנהיג, לכן כל כמה שנים הציבור מסכימים על מישהו - או כל ראלים גבר, כל מקום כפי מנהגו.

אבל ברורות הקודמים התבוננו על כל הענין בצורה אחרת. הם הבינו בפשטות שגוף האדם אינו עצם האדם כלל, שהאדם הוא הגוף - ובנפשות באמת אין בני האדם שווים, שיש הברלים עצומים בין גוף נפש לגוף, ואף הברלי עולמות רבים בין זה לזה, עד שיתכן שנפשו של זה נכללת בגופו של זה, או איזה הגדרה אחרת שעושה את האדם משועבד אל השני בעצם. ולכן לפנים היה פשוט לכל שמאז שנת קילל את חם, אמיתת מהותם של בני כנען היא שהם עבדים לבני שם, וזה אושרם - גם של בני שם וגם של בני חם עצמם, שזו מציאות בטבע צורת העולם, וכמו שהפירות משועבדים לשמש מזון לבני האדם ולבעלי החיים, ועדיין לא שמענו שקמה איזו הגרעה שתכריז שזו אכזריות וחוסר שיוון כלפי הפירות.

03/07/2018nkn

והנה כתיב (משלי ל') תחת שלש רגוז ארץ וגו', - תחת עבד כי ימלוך. והנה נדמה שהיום אין מי שיבין פסוק זה, איך שייך שעבד ימלוך, הרי אם ימלוך שוב אינו עבד שהרי הוא עכשיו נהיה מלך, והמלך נהיה עבדו, ולמה אחר מאה שנה של מלוכה ושליטה שלו ובנו ובן בנו, עדיין נשאר הוא בבחינת עבד כי ימלוך, ואם נצטרך לפרש את הפסוק על בעלי חיים - נחא, כגון מה שאמר חז"ל מלך שבחיות ארי (הגיגה י"ג), ואם על ידי סיבה יתגלגל שהחמור יתפוס את המלוכה והוא יושב על כסא המלוכה והארי עבד למו, מובן לכל שזה מרגיז ארצות תחת עבד כי ימלוך, אבל בבני אדם אם מלך חשוב ותכבד לפי מראית עינינו יושב על כסאו וכל חסרתו הוא שהסבא שלו היה חם, ועבדו השפל הוא מבני שם, וכי זו סיבה להרגיז עולמות. וזה אינו מובן לנו מפני שאנו מדמים שהפנים שהוא רוחן כל בוקר - הם עצם מציאותו, אבל אם נבין שבאמת גופו הוא עצם מציאותו ולא גופו, הנה התורה המסתכלת בעומק לפנים מעור הפנים, מגלה לנו, שבין האיש הזה לאיש הזה יש הברל ומרחק יותר מאשר בין אריה לחמור.

וברורות הקודמים היה זה פשוט ורגיל, ושמענו סיפורים איך שמלך יצא לגלות בדר עם אחד מהשרים שלו, והיו רחוקים מן הישוב שנים רבות, ויחכן שהמדינה והמלוכה כבר התבטלה מן העולם, ועכ"ז השר ישמש את המלך באשר הוא שם כעבד נאמן, שירדע נאמנה שהוא עבדו באמת, וכששניהם יושבים כך יחד במדבר, בערום ובחוסר כל, והשר נותן את פרוסת הלחם אחרונה שלו למלכו במסירות נפש, גם אז לעולם לא יעלה על דעתו למרוד כנגד מלכו, ולא ישאל את עצמו - למה אני צריך לשמש אותו, במה הוא שווה יותר ממני, וזה מפני פשטות הענין שהאחד הוא מלך והשני הוא עבד, ולהפוך דבר זה הוא כמו להפוך אריה לחמור.

ואני מאריך בכל מיני משלים לענין זה מפני שזה אחד מסיבות החורבן של דורינו, וזו הסיבה שאין היום כבוד לתורים, וכ"ש כבוד לחכמים, ולא כמו ששמענו על לפני מאה שנה, כמה כיבדו אפילו הגויים את תוריהם, ומעולם לא דברו אליהם בלשון נוכח, ושמענו מרופאים מהתור שקודם איזו אימה

היתה להם מהפרופסור, ושמתהי איך שרופא זקן אחד סיפר איך שלשאל את מהפרופסור איזה דבר, היה צריך לאזור אומץ כמה ימים כדי שאפשר יהיה בכלל לגשת אליו. וזה מפני שאז היה פשוט שאם חכמתו גדולה מחכמתי - הוא גדול ממני בעצם, ולא כמו היום שבטל כל המושג של מעלות נפשיות, ואין נכונים אלא רק לבעלי גוף וממון.

ובאמת שענין זה הוא גם הגורם לכל ריבוי האפיקורסות בזמנינו, שכמו שא"א להיכנס לתורים ולמורים, כך מאותה סיבה א"א להכנס להקב"ה, שכיון שהתרגלו שציקר הכל הוא הגוף, א"כ אין להיכנס אלא למי שהוא גדול ממני בבחינת גוף, והקב"ה הרי אינו גוף, א"כ למה הוא נחשב - ה"ו.

בדורות הקדמונים, כל גויי הארצות כל היפושם היה למצוא אלקים, שידעו שאנו חלושי כה, שזה פשיטא שגופנו הוא אדרבא הבחינה הנמוכה ביותר בתוכינו, ותפשינו ג"כ קטנה מאד, ויש בחינות למעלה מאתנו בעצם שראוי לנו ליכנס להן ממש בהשתחוויה גמורה בפישוט ידים ורגלים, ולכן היפשו להם את האלקים, והחידוש של אברתם היה רק, שהי"ה ב"ה, ממציא לכל הנמצאות ומחויב המציאות מצד עצמו, הוא האלקים, אבל אלקים ודאי צריכים, לא כן היום שלא צריכים כלל אלקים, ואינם מופנים לתפול לפני אף אחד, מלבד מלפני התאוות החומריות.

ולעניננו זה הקדמה ראשונה להבנת הברלי הדורות, וסיבה ראשונה לטעות בענין זה. כל הויכוח מתחיל מפני שאפילו אם נאמר שהקדמונים היו גדולים יותר, אבל עד כמה כבר אפשר, איזה שיעור גדולות נוכל כבר לתת להם כיון שהיו מ"מ בני אדם בעלי חומר, ומה כבר יכול להיות ברש"י, ואפילו אם הזקן היה ארוך עוד חמש סנטימטר, וכי מפני כך ירעש העולם מפניו. אבל אם ניגש לענין לאחר הקדמה נכונה, שהרוחניות היא פשוטה עיקר מציאות האדם, ממילא הברלי המדרגות בנפשות יכולים להיות עד כדי מעלה גדולה בלי חכלית, שהרי בגשמיות כל הגופים הם באותו עולם, אבל ברוחניות יש הברלים בין עולם לעולם שזו מעלה אין סופית ממש.

הנה על משה רבינו כתיב (שמות ו'), ראה נתתיך אלקים לפרעה, ואמרו חז"ל שקראו למשה בשמו של הקב"ה, ואף שהוא היה באמת כמו שאמר על עצמו - ותחנו מה, היינו כלום, ובטל מהמציאות כלפי הקב"ה, אבל לפי מושגינו עלה מאד במדרגתו ונקרא אלקים, וא"כ הוא הדין כל הקדמונים, מדרגתם בחפצא עלתה מעלה מעלה בלי גבול, ולא מפני שהיו מלובשים בגוף גמורד אותם לפי המידות שלנו.

וראה עד כמה שאין לדון ממה שהעין רואה, תנה אברתם אבינו ראה שלשה אנשים וחשבן לערבים, ובאמת מי היו אלה, שרפי מעלה, מיכאל גבריאל ורפאל, הרי שבגוף אינו ניכר הברל בין ערבי למלאך, ורמיתו הנביא שראה אשה אחת ושאלה אם היא מבני האדם או מן השדים, מה ענתה לו, היא כנסת ישראל, ועיין סנהדרין צ"ה, אתא קב"ה ואדמי ליה וכו', אבל לא נפלאה היא, שהקב"ה כל יכול ומי יאמר לו מה תעשה.

הרי לן דהתבונה לפי הגוף אינה מלמדת כלל על מהות הנפש השוכנת בתוך הגוף התוא, וצריך להבין מאד שהתברל שיש בין נשמת אדם מישראל לגוף שלו, מופלא ורחוק הוא יותר מהתברל שבין מלאך גבריאל לגופו של ערבי, וא"כ כמו שאם נרצה להבין מדרגתו של המלאך גבריאל לא נעיין ונעמיק בגופו של ערבי, כן אם נרצה לדעת מדרגתם של אנשי עם ישראל לא נחבתן ותשפוט עפ"י הגופים שלהם כלל.

וראם יתברר לנו יסוד זה, נהיה רחוקים מטענה בכל הענין אשר אנו עוסקים בו, שבאמת כל ההשוואה שבין הדרוה היו מפני שגם אנו וגם הם בעלי תומר, וכשאנו מדמים אחד מהדרוה הקדמונים, מצטיירת לנו תמונה של בעל גוף, אבל בתבונה האמיתית, הן אמת שהיו בעלי גוף, אבל כמה מן הטענה הוא לשופטם על פי זה.

וראם יסוד זה של אמיתת מציאות האדם יהא ברור לנו, אז פשוט הוא שאם היה שייך שיקום המור וימציא מטוס או מכונת או כל אחת מן ההמצאות הגדולות אשר המציאו חכמי הזמן, וכי מפני זה ישוה במעלתו לבן אדם בעל שכל ושמה - ואפי' אם לא המציא כל אלו, הרי החכם שבחמורים סוף סוף אינו אלא חמור, והסכל שבבני האדם הוא סוף סוף בן אדם, ואם תקשה למה דוקא תחמור זכה להמציא דברים גדולים, נאמר, באמת קושיה חזקה היא זו, וצריך לחפש תירוץ, אבל לא מפני זה נהפוך ותשנה את המציאות. וכך הוא הענין ממש, שכל מי שילמד בפשטות את מה שאמרו חז"ל בענין זה, פרוח יפרחו כל הדיבורים וכל הויכוחים, וחז"ל אמרו - אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם אם הראשונים כבני אדם אנו כחמורים וכי, ותו לו מידי, ובאופן זה נשתנו הדרוה אחד מהשני, שנשתנו במהותם שנייים עצמיים, וירידת הדרוה היא באמת ירידה מעולם לעולם, ולא שייכת כאן כל השוואה למי שרואה המציאות הפשוטה כמו שהיא באמת.

(ב)

מעניינינו ליהר פרק אחד בענין אבותינו המוזכרים בתורה ובנביאים, האבות, השבטים, ודוד ושלמה וכי, ובעיקר החטאים הכתובים עליהם, איך להתיחס לחטאים אלו, מפני שבסוגיא זו טעו בו הרבה גם בתוך עולם התורה ונתנו פגם באבות עולם, ורצוני להעיר כמה נקודות בענין חשוב זה.

היסוד הראשון שחייב לדעת, אם מצינו בגמרא שנחלקו, כגון, דוד - חטא או לא חטא, אין כאן מחלוקת על מדרגת דוד, היינו, דלמ"ד דוד לא חטא ס"ל דודו הוא דוד, ולמ"ד חטא ס"ל דאיש דוד קדוש השם, אלא כאחד הרקים ח"ו, שאין הדבר כן ח"ו, אלא אותו דוד המלך למ"ד דוד לא חטא, כן הוא למ"ד דוד חטא, וכן אם נפרש הפסוק על ראובן, שחטא בפועל, או מעלה עליו כאילו חטא, אבל אין מחלוקת כלל על מציאותו ומדרגתו של ראובן, וכן על שמשון או שלמה או כל אחד מאבות העולם.

וכמו אם נחלקו על מלאך גבריאל אם חטא או לא, הרי אין כאן מחלוקת אם גבריאל הוא משרפי מעלה או שהוא מן הבריות הפחותים החוטאים, דודאי גבריאל הוא גבריאל - אחד מן השרפים, וחטא אצלו אינו דומה לתחטא שאנו מכירים, ואנו לומדים מבלי להבין משמעות המילה ומציאותו באמת, כן הוא מושג חטא אצל מלאך, וכן הוא אצל אבות העולם, אין כאן מחלוקת שראובן ודוד ושמשון ושלמה וכל אבותינו שבתם בחר הקב"ה ליסוד לכל התכלית הגדול אשר בעבורו נברא העולם, ולהיות המרכבה לשכינה, שהם היו שלימים תכלית השלימות ותחסוריהו מעט מאלקים, וכל מה שנלמד בהם חטא או לא חטא הוא כשאר דברי תורה כגון חייב או פטור, שלא נכנסים לעומק ההגיוני של הענין, ורק מפלפלים עם המילים בדרכי הסברא ומידות שהתורה גדרשת המקובלים לנו מסיני, אבל לא לדמות להענינים אשר בנו, שא"א להבין מציאות הענינים באמת, והעיקר לא לשנות ממצאותם האמיתי של השלימים ההם ע"ה. עכ"ל הקוה"ט של מו"ר זצ"ל.

